

BALLA LÓRÁNT

AZ ALBÁNOK HARCA A TÖRÖKÖK ELLEN A 15. SZÁZADBAN

A 15. században a Balkánra zúduló török seregek igen gyorsan meghódították a félszigetet. Az 1350-60-as években elfoglalták Bizánc legtöbb balkáni területét (1354-ben Gallipoli és Rodostó, 1361-ben Drinápoly, 1363-ban Filippopolisz esik el), a század hátralévő évtizedeiben Bulgária és Szerbia erőt örökltek fel (1385-86-ban Szófiát és Nist, 1391-ben Skopjét foglalták el, 1394-1402 között sor kerül Konstantinápoly első blokádjára). Az európai török foglalások sorsa tíz évig (1366-1376), míg Gallipoli Amadeus szavojai gróf kezén volt, bizonytalan maradt. Azok a balkáni uralkodók azonban, akik az oszmán áradat útjába próbáltak állni, sorra vereséget szenvedtek: 1364-ben Edirnétől északnyugatra, a Marica partján Vukašin és Uglješa fejedelmek (akiknek a seregében valószínűleg magyarok is harcoltak) szenvedtek vereséget. Vukašin 1371-ben Csirmennél újra próbálkozott, ez azonban már az életébe került. Az 1388-as sikertelen boszniai török hadjárat alkalmával megfordulni látszott a hadiszerecsse. A Boszniából visszatérő seregeket Lázár szerb fejedelem Plocsniknál szétverte. A győzelem után Lázárnak sikerült csaknem az egész Balkánra kiterjedő keresztény szövetséget létrehozni: a havasalföldi és dobudzsai fejedelem is mellállt, magyar, horvát és lengyel segédcsapatokat kapott. A vereség azonban az oszámokat is mozgósította, Murád összefogta az anatóliai emírségeket, és alapos előkészítés után – melynek során nagyvezíre, Csandarli Ali meghódította Sismán bolgár cárt – ellentámadásra indult. Rigómezőnél a törökök Murád meggyilkolása ellenére is győzni tudtak. E nagy jelentőségű összecsapás megmutatta, hogy még az egész balkáni haderő összefogása is kevés az akkori török erők ellen. Az igazsághoz tartozik, hogy török oldalon is harcoltak kisebb jelentőségű keresztény seregek: Konstantin bolgár herceg és kisebb szerb urak, például a később mondai hőssé vált Marko Kraljevis.

Rigómezőt követően meggyorsult a balkáni országok felbomlásának és török iga alá kerülésének folyamata. A rigómezei csata hőse, Bajazid feleségül veszi Lázár lányát, Milenát, és a szerb segélyhadak ezután vazallusként rendszeresen ott vannak a törökök mellett. Az 1390-es évektől megszorodnak az albániai betörések és bevezetik a török közigazgatást Bulgáriában. Most már Sismánnak sem kegyelmeznek, kivégzik a feleslegessé vált bolgár uralkodót. 1395-ben az akindzsi betörnek Havasalföldre, és (Öreg) Mircea havasalföldi fejedelem is adófizetővé válik. A század végéig elesik a vidini bolgár cárság is. Hogy a török hódítások mégsem bizonyultak ekkor véglegesnek, az egyrészt Timurlenknek és az ankarai vereségnek (ahol a hősiiesen harcoló szerbek sem tudták megmenteni Bajazidot az átállt török segédcsapatokkal harcoló ellenségtől), másrészt pedig Hunyadi Jánosnak és Kastriota Györgynek (Gjergj Kastrioti), ismertebb nevén Szkanderbégnek köszönhető.

Az albán területek a 14. század utolsó évtizedében kerültek a török hódítók számára elérhető távolságba. Mint a többi balkáni országban, itt is a megosztottság és a széthúzás uralkodott, bár itt különben sem voltak az állami egységnek hagyományai. A török veszély jelentkezésekor a mai Albánia területén tucatnyi főúr

osztoszkodott, akik közül északon Shkodra központtal a Balsha, az ország középső területein, Durrës (Durazzo) központtal a Thopia család emelkedett ki. 1385-ben az albán főurak egymás elleni harcukban segédcapatokként hívták be a törököket. Karl Thopia segédcapatai persze nem vallottak szégyent a Balshák ellen. A Lushanja melletti Savra-mezőn lezajlott csatában II. Balsha is elesik. 1388-tól azután hivatalosan is rendszeresen megjelentek, bár már első alkalommal rémületet keltenek. „Ne féljeteK semmitől, mert békét kötöttem a törökkel.”¹ – írja sokat sejtetően Leke Dukagjini albán főúr a raguzaiaknak 1387-ben.

1389-ben albán főurak is részt vettek a balkáni keresztény koalícióban: II. Gjorgj Balsha, Theodor Muzaka és Dhimitër Jonima is ott volt csapataival Rigómezőn,² sőt Hammer szerint Szkanderbég egyik őse, egy Kastrioti is.

A vereség után az albán urak töröktől való félelmükben és velencei polgárjog fejében váraikat a városállamra hagyták. Velence jól felfogott érdekében és az adriai hajózás védelme miatt már maga is tett lépéseket ezek megszerzésére, de nincs szükség erőszakra – békés szerződések fejében jut kezükbe Durrës (1392), Kruja (1393), Lezha, Viora, Kanina, Himara (1393). Komnina Balsha utóbbiak átadásáért meg 9000 dukát évjáradékot is kap.³

A velencei csapatok azonban nem tudnak segíteni, és sorra esnek el az albániai erősségek: 1413-ban Shkodra és Ulqin, 1415-ben Kruja, 1417-ben Vlora és Berat, 1419-ben Gijrokastra. Az északi hegyvidékek kivételével meghódol az egész albánlakta terület, gyakorlatilag a meg nem szállt részek is török függőségbe kerülnek. Eközben az albán főurak is kénytelenek segédcapatokat küldeni a török seregekhez. Ankaránál három albán főúr, Kojë Zaharia, Gjergj Dukagjini és Dhimitër Jonima csapatai is harcolnak.

1431/32-ben összeírják az elfoglalt albán területeket, és megalakítják az albán szandzsákot (Sançak-i Arvanid) a ténylegesen megszállt területeken. Ez északon Krujái, délen pedig egészen a mai Görögországig nyúlt. A velencei kézben levő Durrës beékelődött a megszállt területek közé. Észak-Albánia a Dukagjini, Kastrioti és más albán családok kezén maradt. Az albán szandzsák területén 335 birtokot osztottak ki, ebből 175 muzulmánvá vált albánok, 56 keresztény albánok kezén maradt, négyet az ortodox püspökök kaptak, és mintegy 100 birtok került Anatóliából érkezett szpáhik kezébe. Ali Evrenczi szandzsákbég birtoka több mint 200.000 akcsét jövedelmezett.⁴

Ebben a pillanatban úgy tűnhetett, hogy a Timurlenk rohamát és a belháborúkat kihevert oszmán törökség végleg maga alá gyűrte a Balkánt. Elsősorban a két említett hadvezér érdeme, hogy nem így történt, és a töröknek jónéhány országot újra meg kellett hódítania. Természetesen Hunyadi János és Gjergj Kastrioti-Szkanderbég céljai és lehetőségei nem lehettek azonosak. Hunyadi egy regionális nagyhatalom képviselőjeként a török Európából való kiűzésére készült, Szkanderbég számára a cél a szabadság kivívása és saját birtokainak védelme volt. Mindketten felismerték azonban, hogy a török másfajta, nem hagyományos ellenfél, akivel a „modus vivendi”-t nem lehet megtalálni.

Ezen a téren Szakály Ferenc kutatásai tekinthetők mérvadónak, akinek az 1365 és 1526 közötti török-magyar háborúk időszakát vizsgáló munkája⁵ azt sugallja, hogy attól kezdve, hogy a törökök elérték a magyar érdekhatárokat, az európai hadszíntéren a harc Magyarország (és vazallusai) és az Oszmán Birodalom (és vazallusai) között folyt. Ez a megállapítás az összecsapások súlypontjára feltétlenül igaz. Ebből következik, hogy Magyarországnak el kell nyernie az ebben a tekintet-

ben öt megillető helyet. A balkáni történetírást előszeretettel hallgatja el Magyarország összefogó, szervező szerepét. Ezt a nagyhatalmi szerepet, amely politikai-katonai akciókban is megnyilvánult, elsősorban két tény támasztja alá:

1/ A Magyarország határa körüli bánságok és vazallus területek sávjának felállítása,

2/ Csak Magyarország vagy magyar vezetésű seregek tudtak ebben az időszakban támadólag fellépni a Balkánon a törökkel szemben. (Nikápoly, téli hadjárat, Várna, Kosovopolje, Jajca, stb.).

Természetesen mindez nem jelent mentséget arra, hogy a magyar királyság esetleg nem segítette kellőképpen és időben a török ellen harcoló balkáni országokat.

A két nagyhatalom közötti harc az 1420-as években éleződik ki: 1427-ben, Lazarovics István halálakor eltűnik az utolsó ütközőállam közülük. A magyar seregek a tatai szerződésre hivatkozva elfoglalják a szerbiai várakat, Galambócnál azonban a törökök megelőzik őket és kiérnek a Duna vonalára. A két ország határa a szerbiai várak vonalán találkozik.

Szkanderbég ősei, a Kastrioti család északkelet Albániából, a Has vidékéről származnak. Nagypja, Pal Kastrioti kis földesúr volt, mindössze két falu ura.⁶ Apja, Gjon Kastrioti valószínűleg a 15. század elején megnövelte hatalmát, de a kutatások mai állása szerint még nem tudjuk, mi módon. Gjon Kastrioti titkos kapcsolatokat tartott fenn Velencével és Raguzával. Kihasználva a Szaloniki birtoklásáért 1428-ban kitört török-velencei háborút, 1430-ban fellázad a török ellen, de Velencéhez hasonlóan ő is vereséget szenved. Viszonylag olcsón megúszta ezt a kalandot, bár birtokainak egy részét elkobozták, és fiait túszul kellett adnia a szultánnak. Nem ő volt az egyetlen lázadó albán nagyr. 1432-ben hárman is felkelnek, délen Gjorgj Arianiti, Közép-Albániában Andrea Thopia, északon Nikolla Dukagjini. Thopiát leverik, Dukagjini elfoglalja ugyan Danja városát, de ezt Velence visszajuttatja a töröknek. Arianiti azonban keményebb ellenfélnek bizonyul, és 1432/33 telén a Shkumbini folyó völgyében megveri Ali Evrenózi szandzsákbég csapatait. A következő évben Depë Zenobiski vezetésével Gjirokastra környékén tör ki felkelés, ezt azonban a törökök könnyen leverik. 1434/35-ben Arianitit újabb győzelmei már európai hírnévhez segítik – támogatást azonban sehonnan sem kap, így 1436-ben a ruméliai sereg Szinán pasa vezetésével végül legyőzi. 1437/38-ban újabb felkelés robban ki, ezúttal Theodor Korona Muzeka vezetésével, Berat környékén. Mind-ebből látszik, hogy Szkanderbég szabadságharca egyáltalán nem példa vagy előzmények nélküli az albán történelem törökellenes harcai között. Szkanderbég nagysága abban áll, hogy képes volt összefogni az albán nagyrakat, és negyedszázadon keresztül sikeresen védekezni a török világhatalom ellen.

Szkanderbég-Gjorgj Kastrioti 1405 körül született. Ifjúsága egy részét az oszmán uralkodó udvarában töltötte, de hogy pontosan hány éves korában került oda, nem tudjuk. Marin Barleti, Szkanderbég életírója szerint kilenc.⁷ Több más krónika is megerősíti, hogy gyerekként került a szultán udvarába (Filelfo, Volaterrano, Asik Pasa Zade). Fan S. Noli albán történetíró szerint viszont később, mint ahogy Gjon Kastrioti fiai mind az 1420-as Raguzával kötött szerződést, mind pedig az 1426-os hilandari adománylevelet aláírták.⁸ Következésképpen nem valószínű, hogy ebben az időszakban ne lettek volna az apjuk mellett. Egyébként sem valószínű, hogy Gjon Kastrioti lázadni mert volna, amikor fiai túszként ki voltak szolgáltatva az ellenség kénye-kedvére. Nolinak igen valószínű, hogy igaza van, mivel a Szkanderbég élet-

rajzban állandóan emlegetett Murad csak 1421-ben került trónra, ekkor pedig Szaknderbég nem kilenc, hanem tizenhat éves volt. Barleti hosszasan meséli Gjorgj Kastrioti hőstetteit a török seregben – állítólag az uralkodó kedvencei közé tartozott –, sőt azt állítja, hogy Murád szultán kinevezte őt albániai szandzsákbégnek, ezt azonban egyetlen történelmi dokumentum sem támasztja alá, mivel 1437-ig Ali Evrenezi volt a szandzsákbég Albániában, utána pedig Jakup bég, Theodor Muzaka fia következett.

1438-ban, apja halála után Szaknderbéget nevezik ki krujai szubasinak, jövedelmei itt alig több mint 3.600 akcséra rúgtak.⁹ 1440-es áthelyezéséről megoszlanak a vélemények: Szilisztriába vagy Dibrába kerül szandzsákbégnek. A dezertálás utáni első útja mindenesetre ez utóbbiba vezetett.

Szaknderbér 1443 novemberében találkozott először Hunyadival a harcmezőn a hosszú hadjárat során, és ez a találkozás fordulatot hozott életében, de felforgatta a Balkán következő évtizedeinek történetét is. Hunyadi János hadjárata felélesztette a balkáni népek törökkel szembeni ellenállását: felkelnek a bolgárok és a szerbek is. Gjergj Arianiti pedig 1443 augusztusában, még a hadjárat elindulása előtt harcot indított. Ha Szaknderbég tudott Arianiti felkeléséről, valószínűleg ez is lelkesítőleg hathatott rá: a Nis körüli (zlatikai) harcok idején dezertált – Barleti szerint – 300 lovassal.¹⁰ Ez valóban arra utal, hogy valamilyen tisztséget töltött be a török seregben. Barleti azt is valószínűsíti, hogy Szaknderbér már előre megállapodott Hunyadival, erről azonban más források nem szólnak: „...Nem fogom figyelmen kívül hagyni azt, amit sokan beszélnek, hogy Szaknderbég előzőleg a magyarok tudomására hozta terveit és először Hunyadival tudatta hírnökök útján...”¹¹

Szaknderbég a harctérről Dibrába megy, majd meglepetésszerűen, csellel elfoglalja Kruját és néhány kisebb várat. Nem tudjuk, mennyi igaz a Barleti által Kruja elfoglalása köré kerekített történetből: Szaknderbég még a harctérről magával hurcolja a ruméliai beglerbég mellett szolgálatot teljesítő szultáni titkárt, és hamis „fermánt” frat vele, mely arra kötelezi a krujai szubasit, hogy adja át a várat neki. A szubasi gyanútlanul beengedi őket a várba, ahol az éjszaka folyamán lemészárolják a törököket. Ha a történet hitelességét nem is tudjuk ellenőrizni, az mindenesetre biztos, hogy a várat nem ostrommal vették be, mert ehhez Szaknderbégnek nem volt sem elég katonája, sem elég felszerelése.¹²

Szaknderbég 1444 márciusában tanácskozást hív össze Lezhába. Itt a legtöbb albán főúr megjelenik, és mivel a törökellenes harc tömegigény volt, Kastriotira bízzák a vezetést. Szaknderbég így az egyenlők közt elsővé („Albanorum princeps”) és főkapitánnyá („Capitaneus generalis”) válik.¹³ Elsőként Arianiti, majd utána a többiek is segédcsapatokat ajánlanak fel. Az úgynevezett „Lezhai ligával” kapcsolatban az albán történetírók a független albán állam kezdetéről beszélnek. A főkapitány eleinte nem avatkozott be a szövetséges főurak ügyeibe, később azonban, a század ötvenes éveitől, ahogy a válságos helyzet és a hiányzó források megkövetelték, megszorodtak hatalmaskodásai az egyeneskedő főurakkal szemben – ebben a helyzetben, amikor a Liga területein egyértelművé vált Szaknderbég fősége, már valóban érdemes egy, bárcsak csíráiban meglévő államról beszélni, amelyik saját hadsereggel, diplomáciával rendelkezik, bár a Liga további gyűléseinek összehívását és az állam intézményrendszerének kialakítását Szaknderbég nem szorgalmazta.

A hadviselés súlya nagyrészt a főkapitányt terhelte, aki saját birtokain és a Shen-Kolli sóbevételéken kívül még a szövetséges albán főurak anyagi támogatásá-

ra is számíthatott. Az a Barletinél található adat azonban, hogy évi kiadásai meghaladták a 200.000 aranyforintot, valószínűleg túlzás.

Hunyadihoz hasonlóan Szkanderbég is elsősorban saját birtokainak familiárisaiból és parasztjaiból állítja ki hadseregét. A felfegyverzett parasztság számarányáról azonban vita folyik, az albán történetrókok igyekeznek bizonyítani, hogy a hadsereg nagy tömegét adták.¹⁴ A sereg magvát a békeidőben is állandóan Szkanderbég mellett tartózkodó 2-3000 főből álló „praetoria cohors” alkotta. 3-5.000 embert használt szakanderbég határvédelemre. Zsoldosokat Szkanderbég csak várak védelmekor vetett be. Békeidőben így a sereg 5-8000 fő körül mozgott, háborúban a rendszertelenül érkező szövetséges csapatokkal – némely történész szerint – ennek a kétszeresét is elérhette.¹⁵ Még ha el is vetjük a 10.000 főnél nagyobb seregek kiállításának lehetőségét, akkor is le kell szőgezni, hogy a szövetség állandóan teljesítőképessége határára mozgott.

1444 júniusában egy kisebb török sereg ellen máris alkalma nyílt kipróbálni hadait. Az első akadályt sikerrel vette.

A szultán nem bízott a magyar fegyverszünetben, „ezért későbbre halasztotta Epirosz ügyét”. Így Szkanderbég megmenekült az első rohamtól és időt nyert a felkészülésre.

A várnai csata előtti magyar-albán levélváltás tényként vonult be a magyar történeti irodalomba (Teleki, Elekes, Teke). Ez a levélváltás csak Barletinél van meg,¹⁶ a magyar és albán történetrókokon kívül a legtöbben elvetik a hitelességét (Páll, Radonić, Jireček, Marinescu). Azokat, akik elfogadják ennek hitelességét, még a Barletinél szereplő évszám sem hozza zavarba; 1443. július 5.¹⁷ (ekkor keltezésű Ulászló állítólagos levele Szkanderbéghez), pedig Szkanderbég csak valamikor az év novemberében szakított a törökkel. Ettől eltekintve is, a levél stílusa Barletii, a körülmények jó része pedig 1448-ra vonatkozik: Szkanderbég elindul a megígért segélyhadakkal, de Brankovics megakadályozza a továbbhaladásban, és Hunyadit is elfogja. Ezenkívül itt említi Kapisztrán Jánost is. Barletii a későbbiekben sem tesz említést Hunyadi 1448-as hadjárataról, ezért azt kell feltételeznünk, hogy a két eseményt (az 1444-es és az 1448-as hadjáratokat) összekeverte, sőt egybemosta. Az pedig, hogy Szkanderbég állítólagos válaszlevelében megígéri a részvételt a várnai hadjáratban, jobb híján feltételezés vagy óhaj marad, hiszen nem lehetett ideje ilyen rövid idő alatt egy támadó hadjáratra felkészülni, amikor ráadásul keresztül kellett volna vonulnia a Balkánon a szultáni seregek árnyékában.

A Barletii által frott levelek valószínűleg mind kitaláltak (amelyek ettől függetlenül készülhettek az ismert tények felhasználásával). 1444-ből például közli Murád Szkanderbéghez frott levelét, majd a választ is. Mindkét levél tele van képtelenségekkel.¹⁸

Miután így Szkanderbég levegőhöz jutott, a következő években több kisebb, akindzsikból álló török sereget legyőz. 1446-ban a magyar fennhatóság alatt lévő Raguza, amelyik 1444 óta támogatta az albánok harcát, Szkanderbég kérésére levelet írt a pápának és Magyarország nagyurainak.¹⁹ Hunyadi pedig Khalkokondilasz szerint Szkanderbéghez és Arianitihez is követeket küldött,²⁰ és 1448-ban dél felé fordult, ami minden bizonnyal arra utal, hogy az albánokkal szeretett volna egyesülni.

1448-ban Nagy Murád szultán indul Albániába, beveszi Sfetigrádot, a legerősebb határerődöt, de Hunyadi készülődése miatt kénytelen lemondani Kruja ostromáról. A tényleges együttműködés azonban Kastrioti és Hunyadi most sem jutottak el,

Szkanderbég ugyanis háborúba keveredett Velencével Danja ürügyén – a valóságban a tengerparti velencei birtokok miatt. A velencei szenátus először 100 dukátos évjáradékot ígér Szkanderbég gyilkosának, majd igyekszik a törököt rávenni Szkanderbég megtámadására, „... hogy az említett Szkanderbég eltakarodjon Albániából, ha lehet a világból is...”²¹ A harcoló felek csak 1448. október 4-én kötnek kompromisszumos békét, amelynek értelmében Danja (és a többi velencei fennhatóság alatt lévő tengerparti város is) a városállam birtokában marad, Szkanderbég azonban megemelt évjáradékot, 1400 dukátot kap. A békeszerződés végén Szkanderbég kéri az összeg mielőbbi folyósítását, hogy „egyesülhessen János úrral”.²² Most következik be az, amit Barleti 1444-gyel kapcsolatban közöl, hogy ugyanis Brankovics megakadályozza az egyesülést. Tény, hogy Szkanderbég késve indult. A Velencével kötött béke és Rigómező között mindössze két hete maradt. Várnához hasonlóan Rigómező is sokba került a törököknek, ezért talán.

A csatát meg lehetett volna nyerni, ha Szkanderbég időben megérkezik. A keresztény sereg menekülő katonái a csata helyétől körülbelül 30 kilométerre találtak Szkanderbég csapataival.²³ Szkanderbég Raguzán keresztül igyekezett segíteni hazajutásukat.

Hunyadi egy 1445. május 11-én IV. Jenő pápához frott levelében²⁴ céloz a más országok által neki ígért segítségre (Bizánc, Havasalföld, Moldva, Bulgária és Albánia is), de ezeket az ígéretek nem tartották meg. Barleti a két hadjárat eredményét Murád szájába adja: „a magyar harcok nem egyszer bizonyultak megmentőnek Epirosz számára.”²⁵

Hunyadi második nagy vereségével véget ért a balkáni magyar törökellenes offenzívák kora, és ez Szkanderbéget is súlyos helyzetbe hozta. 1450-ben Murád ismét személyesen indul ellene, és május 14-én Kruja alá érkezik. A várat 1500 fős őrség védte, kintről Szkanderbég zaklatta az ostromlókat. Október 26-án távozni kényszerülnek az ostromlók, és bár a török sereg elpusztítja a környéket, a vár kiállja a több mint öthónapos ostromot, miután a bentiek „nem várt ellenállást tanúsítottak”.²⁶ Khalkodondilasz emellett azzal magyarázza az ostrom feladását, hogy Brankovicstól üzenet jött a szultánhoz Hunyadi Dunán való átkeléséről – ezután azonban az 1448-as események elbeszélése következik, tehát a görög történetíró is összekeveri az eseményeket. Murád halálával Magyarország és Kastrioti országa is pihenéshez jut.

II. Mohamed (második) trónra lépésekor a szokásos anatóliai rendcsinálással kezdte, ez lefoglalta uralkodása első évét – sikerült azonban a régi ellenféltől, Ibrahim karamániai emírtől vazallusi esküt kicsikarnia. Konstantinápoly elfoglalása pedig már megmutatta az új uralkodó erejét.

A nyugati országokban eközben nagyon szép terveket kovácsoltak egy törökellenes keresztény hadjátráról (1453/54-es itáliai konferencia, frankfurti, bécsújhelyi 1454/55-ös birodalmi gyűlések), ahol természetesen nem a tanácskozó képviselték volna a fő erőket, hanem a magyarok, albánok, sőt a karamániai emír. A tervek papíron maradtak.

Az új helyzetben Szkanderbég kénytelen új szövetségeket keresni. 1451-ben Magyarországon és az Oszmán Birodalom hároméves fegyverszünetet köt. Ugyanabban az évben Szkanderbég Gaetában szerződést köt Alfonz nápolyi királlyal, amely szerződésben hűbérurának ismeri el a királyt. Velence erre azonnal megszünteti a támogatást, de később felújítja.

A nem szultáni vezetéssel érkező kisebb török seregeket (amelyek azonban számban így is valószínűleg meghaladták az albán hadakat) Szkanderbég továbbra

is szétveri (Modrica, Mecadi). 1454-ben II. Mohamed Szendrőt ostromolja, októberben Hunyadi Kruševácnál megsemmisíti a szultán hátrahagyott seregeit, így a nagy hadvezér még egyszer beleszól a balkáni harcok menetébe, közvetve segítve ezzel Kastriotit is. 1455-ben a Beratot, többek között nápolyi segédszeregekkel ostromló Szkanderbéget meglepik a törökök, és ő elszenvedti élete egyetlen, de súlyos vereségét. Alfonz 2000 gyalogosa is itt leli halálát. Kastrioti hadvezéri képességeit bizonyítja, hogy talpra tud állni, és 1466-ig sorra győzi le az ellene küldött seregeket (Oranik, Albulana, Pollog), sőt arra is van energiája, hogy 1461-ben Itáliába menjen, és kiségtse hűbérurának Alfonznak nehéz helyzetbe került fiát, Ferdinándot.

1456-ban újra alkalom nyílt az együttműködésre. A török Nándorfehérvár elleni készülődésének hírére V. László és Juan Carvajal április 7-én Budáról a török sereg megosztása végett az Alfonz hajóival megerősített pápai hajóhad Konstantinápoly ellen vonulását, amellyel Ibrahim karamániai emír, Szkanderbég és az itáliai államok törökellenes fellépését kérték. Szkanderbég követe, Nicolla de Berguzzi által megígéri a segítséget (15-30.000 ember), de a berati vereség utáni helyzetben szavát nem tudja megtartani.²⁷

Hunyadi János halálával még a lehetősége is elvész a további balkáni ellenállásnak. Nincs, aki a helyébe léphetne. Ezután az európai törökellenes harc csaknem egész súlya Szkanderbégre nehezedik, ezt a nyomást a kis Albánia véges erői egyre kevésbé bírják elviselni. Sorozatos árulások jelzik a változó helyzetet. Már a berati vereség (1455) fő oka is Szkanderbég egyik legjobb hadvezérének, Moisi Goleminek az átállása volt. A Dukagjini családot pedig a pápa kiátkozással fenyegeti meg, ha nem térnek vissza Szkanderbég szövetségére. Következő évben maga Moisi Golemi vezeti a támadó török sereget, de Dibra mellett, Oraniknál Szkanderbég vereséget mér rá. Az áruló Golemi Szkanderbég lábaihoz veti magát, aki megbocsát neki. Ezután Moisi Golemi haláláig hűségesen harcol mellette. 1457-ben Hamza Kastrioti, Szkanderbég unokaöccse áll át, és ő is török sereggel jön nagybátyja ellen. Neki is ugyanaz a sors jut, mint Goleminek, de ezúttal már nincs bocsánat – az áruló börtönbe került.

Az 1459-es mantovai kongresszus általános törökellenes támadást szorgalmaz három frontron: északon Magyarország, közepén az albánok és a burgund gróf, délen az olasz városállamok részvételével – Ázsiában szövetségben Uzun Hasszán turkomán uralkodóval és a karamániai emírrrel. Mondani sem kell talán, hogy a szép tervekből egy betű sem valósult meg, ezért a keresztény hadjárat megghiúsulásával Szkanderbég elfogadja a szultán békeajánlatát (1460).

Az említett itáliai hadjáratról visszatérő Kastriotit azonban minden eddiginél súlyosabb helyzet elé állítják a folyamatos török rohamok: 1462-ben három török sereg ellen is kénytelen harcolni, de 1463-ban Shkupban (Skopje) ismét békét kötnek. Most már Velence is kész Szkanderbéggel barátsági és szövetségi szerződést kötni – mivel veszélyben látja tengerparti birtokait –, II. Pius pedig hivatalosan is meghirdeti a keresztény hadjáratot, mire Szkanderbég felmondja a törökkel kötött békét. II. Pius halálával azonban a keresztény hadjárat terve megint kútba esik, és Kastrioti egyedül marad.

1465-ben Balaban pasa, albán renegát négy expedíciót vezet ellene, egyik csatában Moisi Golemit is foglyul ejti. Augusztusban Balaban pasa Theodor Muzaka albán főúr fiával, a szintén átállt Jakup Arnautival együtt támad. Szkanderbég győz, Arnauti a csatában leli halálát, de már albánok harcolnak albánok ellen, és ez azt jelzi, hogy akkor már sokan nem látták értelmét a további ellenállásnak.

A következő években a szultán Itália felé törő terveinek útjában álló albán állam fő hadiszínterré válik. 1466-ban II. Mohamed személyesen jön Kruja ellen. 1448 és 1450 után ez a harmadik szultáni hadjárat Albániába.

„Vala ott az illüreknek egy teljességgel bevehetetlen, igen erős várak, Krúesz (Croia) nevezetű, mely mintegy fellegrára és védbástyája vala az egész tartomány-nak. Ezt a császár atya azelőtt is megkísértette minden módon, fegyverrel, kőhajító gépekkel és hosszú megszállással: de mégsem vehette be; olyan bevehetetlen vala.

Ehhez érkezvén tehát a császár, miután annak erős, nehezen bevehető és csaknem megmászhatatlan voltát megtekintette, elhatározá, hogy éppen nem szükséges ily erősséget megtámadni és haszontalanul fáradni, sem a sereget megszállással és hosszú ideig tartó ostrommal sanyargatni és rongálni...

Azért is elhatározá, hogy erősséget kell ellenük emelni, és ott az ország közepén erős várat építvén abban elegendő sereget kell hagyni, mely mindig beszáguldozzék és raboljon, s ne engedje az illüreket a várból kimenni...”²⁸

Így építették fel Elbasant. A szultán irányában elfogult Kritobulosz előzőleg súlyos harcokról számolt be. A szultán – a tudósítással ellentétben – biztosan megpróbálta ostrommal bevenni a várat. A hátramaradó Balaban pasa seregeit Szkanderbég szétveri, a pasát magát is felkoncolják.

1467-ben a szultán ismét visszatér, csodával határos módon azonban Kruja ezt a harmadik ostromot is kiállja. Ezt az újabb sikert azonban Szkanderbég már alig éli túl – micsoda hasonlóság Hunyadi Nándorfehérvár utáni halálával –, 1468 januárjában meghal. Halálával összeomlik az albán ellenállás, Mohamed 1478-ban elfoglalja Kruját és Shkodrát, a két legerősebb várat.

1443-tól 1468-ig, huszonöt évig állt ellen Gjorgj Kastrioti a török áradatnak. Ez idő alatt Magyarország és Albánia a frontnak ugyanazon az oldalán harcolt. Hiba lenne alábecsülni ennek az ellenállásnak a jelentőségét, és esetleg azt vetni Szkanderbég szemére, hogy ellentétben Hunyadival, nem törekedett támadó hadjáratokra, csak a védekezéssel törődött. Támadó hadjáratokhoz nem voltak meg az anyagi lehetőségei sem, hiszen a szükséges támogatást nyugatról sohasem kapta meg. Tény, hogy ebben az időben, a szultánt nyílt csatában senki sem tudta legyőzni – ez nem az egyenlők küzdelme volt. A törököket két „pürrhossi” győzelemre kényszerítõ Hunyadi és a négy szultáni rohammal szemben is talpon maradó Szkanderbég egyaránt lehetőségei határáig ment el. Személyes példamutatásuknak köszönhető, hogy utódaik is – Szkanderbég fia, Gjon Kastrioti, sőt unokája Gjorgj Kastrioti is, de kisebb mértékben Hunyadi Mátyás is – harcoltak a török ellen. Halálukkal az Oszmán Birodalom szabad kezet kapott – egészen Otrantóig, majd később Bécsig.

Jegyzetek

- 1 Burime te zgjedhura per historine o Shqiperise, Vellimi II., Tirane 1962, nr. 118.
- 2 *G. Musachio*: Historia e genealogia della casa Musachia, 273. p., In: Burime II, nr. 129.
- 3 Acta et Diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia, Vol. II. Vindobonae, 1913-1918, nr. 481, 507, 535, 540.
- 4 *Inalçik, Halil*: Suret-i Defter-i Sançak-i Arvanid. Ankara, 1954 In: Burime II nr. 157.
- 5 *Szakály Ferenc*: Phases of Turco-Hungarian Warfare (1365-1526) Budapest, 1979.
- 6 *G. Musachio*: Memoria della casa Musachia 301. p. In: Burime II, nr. 150.
- 7 *Barleti, Marin*: Historia e Skanderbeut. Tirane, 1967, 57 p.
- 8 Burime II.. nr. 153.

- 9 *Inalçik*: i. m. In: *Burime II.* nr. 184.
- 10 *Barleti*: i. m. 69. p.
- 11 u.o. 69. p.
- 12 u.o. 70-72. p.
- 13 u.o.
- 14 *Pulaha*, Selami: *Fshataresia – force levizese ne luften per liri gjate viteve 30 te shekullit XV.* In: Konferenca e dyte e studimeve albanologjike I. Tirane, 1969.
- 15 *Historia e Shqiperise I.* Tirane, 1959, 192. p.
- 16 *Barleti*: i.m. 118-124. p.
- 17 u.o. 120. p.
- 18 u.o. 130-136. p.
- 19 *Pall*, Francisc: *Les relations entre la Hongrie et Schanderbeg.* In: *Revue Historique du Sud-Est Européen* 10 (1933), 127-128. p.
- 20 *Lufta shqiptaro-turko ne shekullin XV*, *Burime Bizantine.* Tirane, 1967 57. p.
- 21 *Burime II.* 194. p.
- 22 u.o. 196. p.
- 23 *Bonfini*: *Rerum Ungaricarum decades.* ed. I. Fogel – B. Iványi – L. Juhász, Lipsiae, Teubner 166. p.
- 24 *Thuróczi János*: *A magyarok krónikája.* IV./42
- 25 *Barleti*, i.m. 131. p.
- 26 Chalkokondyles, Laonikos: *Historiarum libri 10.* In: *Lufta shqiptaroturke ne shekullin XV.* 55. p.
- 27 *A két levél körülményeiről lásd.* *Pall*, Francisc: *Skenderbeu dhe Huniadi* In: *Konferenca e dyte e studimeve albanologjike I.* Tirane, 1969.
- 28 *Kritobulosz*: *II. Mehemet élete.* Budapest, 1875, 262-263. p.